

itt is a hagyományos kultúra háttérbe szorulását okozza. A városi és falusi nyugat-szibériai tatárok veszélyeztetett nyelvi közösségeiben végzett kutatások ennek a változásnak a személynévadási és névhasználati szokásokra gyakorolt hatását igazolják.

BASKI IMRE

Magyar Tudományos Akadémia – Eötvös Loránd Tudományegyetem

NÉMETH ZOLTÁN, *Álnév és maszk*

Líceum Kiadó, Eger, 2013. 94 lap

1. NÉMETH ZOLTÁN tíz tanulmányból álló kötete az álnév kérdéskörét vizsgálja, elsősorban irodalomtudományi és irodalomtörténeti kiindulópontokból közelítve anyagához. Mivel a szerző felfogásában a maszkos, álneves irodalom a posztmodern irodalmának jellegzetes ismertetőjegye, a tanulmányok példaanyagát főként a magyar posztmodern irodalom művei szolgáltatják. A vékonyka kötet tanulmányai a maszkos irodalmat és az álnév kérdését más-más aspektusból világítják meg, ezért a vizsgált és a szemléltetés-képpen megemlített posztmodern művek többszörösen is visszaköszönnek anyagukban.

2. Az első tanulmány az *Álnév és anonimitás* címet viseli (7–18). Ebben arra a megállapításra jut a szerző, hogy az irodalom területére érkezve minden név fiktív névként értelmezhető, azaz az erős azonosítási funkcióval bíró szerzői név eltolódik az életrajzi névtől, így minden szerzői név álnév is egyúttal. NÉMETH felhívja a figyelmet arra, hogy az álnév nem csupán az irodalom területén használatos és vizsgálható, hanem a mai internetes szövegek, a honlapok, blogok, kommentek alapvető sajátossága is, az anonimitással együtt. Az álneveknek és az anonimitásnak minden szépirodalmi korszakban vannak általános és egyedi jellemzői, illetve korszakonként vizsgálva eltéréseket tapasztalhatunk az álneves vagy anonim megszólalásformák tekintetében. Ugyanakkor a szerzői név feltüntetése egy mű közlése esetében nem mindig volt evidens, hiszen az irodalom kezdeti szakaszait sokkal inkább jellemezte az anonimitás.

Az *Álnév és hatalom* című tanulmányban (19–25) NÉMETH ZOLTÁN abból a tényből kiindulva vázolja fel elképzeléseit, hogy a kisebbségi helyzet és a társadalmi gyakorlat sok esetben beleszól a név alakjába. Arra, hogy a folyamatosan változó társadalmi gyakorlat névalakok egész sorát hozhatja létre, példaként Mikszáth Kálmán nevének számos változatát hozza fel az iskolai és anyakönyvi nyilvántartásokból (*Mixáth Kálmán, Mixádt Kálmán, Mikszát Kálmán, Mikszáth Kálmány* stb.), illetve kitér arra is, hogy mindemellett az írónak körülbelül 135 álneve volt. A szerző szerint a társadalmi gyakorlat Mikszáth nevének esetében felülírja a születési név és az álnév filológiai pontos elkülönítését azzal, hogy névváltozatok sokaságát eredményezi. Konklúzióként megállapítja, hogy egy névbe mindig több identitás íródik bele, amelyek egymásba kapcsolódhatnak, egymást értelmezhetik.

Az *Álnév és nemiség* című tanulmány szerint (26–32) a hetvenes évektől kezdődően a magyar posztmodern irodalom nyelvi kreativitása az álneves-maszkos irodalom területén bontakozhatott ki leginkább. Ezt a sort Weöres Sándor *Psychéje* nyitja meg 1972-ben,

majd a kilencvenes évekre már behálózák a magyar irodalmat a fiktív identitások és álnevek. Ezeknek az álneveknek a többsége egy-egy nyelvi játék felől értelmezhető, így az álneves-maszkos posztmodern irodalom főként nyelvi problémaként, nyelvi identitás-játékként tematizálódik, melyek célja a nyelvi regiszterek átpoetizálása és beemelése az irodalmi nyelvbe. A szerző szükségesnek látja az areferenciális és az antropológiai posztmodern maszkos irodalom elkülönítését, ugyanis míg az előbbire a nyelvnek a fent említett, játékos kiterjesztése jellemző, addig az utóbbiban az alárendelt és kiszolgáltatott hang megszólalásának terét alakítja ki az álnév.

A posztmodern maszkos szövegek közötti különbségtétel lehetőségei és az álneves művek eltérő céljai fogalmazódnak meg az Álnév és posztmodernizmus című tanulmányban (33–40). Míg például Weöres Sándor *Psyché* című szövegegyüttese az imitáció elvén alapuló korai posztmodern maszkos szövegekhez köthető, addig az ún. második posztmodern irodalmának eljárása inkább a szimuláció, mint például Csokonai Lili (*Esterházy Péter*) *Tizenhét hattyúk* című művében vagy Sárbogárdi Jolán (*Parti Nagy Lajos*) *A test anygala* című szövegében. Ezekben a művekben már nem tét a szerepeltetett fiktív figura valószínűként való megjelenítése, sokkal inkább az általa létrejövő nyelv áll a figyelem középpontjában. A szerzői maszk rejthet szerzőkollektívát is, például a többek által felhasznált *Tsúszó Sándor* álnév vagy a *Már nem sajog* című, József Attila fiktív, több szerző által megírt legszebb öregkori verseit tartalmazó antológiában József Attila neve.

Az Álnév és műfordítás című írás (41–48) arra világít rá, hogy a kortárs műfordítás-irodalomra is jellemző maszkos megszólalásmód még az eddig bemutatott művekhez képest is bonyolultabb szövegjátékokat működtethet, illetve sajátos szimulációs stratégiákkal operálhat. A kortárs fordított szövegek esetében a szerző és a műfordító neve fel is cserélődhet, egy álneves szöveg esetében pedig szerzői név, műfordítói név és álnév keveredhet egymással. Így nem ritka, hogy a szöveg tudatosan épít az ilyen típusú név-problematikára, például Parti Nagy Lajos drámafordításaiban, melyekben skálaszerű átmenet figyelhető meg a „saját” és az „idegen” mint két végpont között.

Az Álnév és multikulturalizmus című rövidebb tanulmány (49–53) abból a névelméleti elgondolásból indul ki, hogy a név – amely szépirodalmi szövegek esetében megjelenhet szerzői és szereplői névként is – jelentős szereppel bír az egész szövegvilágra nézve. A tulajdonnevek egy egész világot idéznek fel, amit a tanulmány további része példákkal illusztrál a mai szépirodalom köréből, a soknemzetiségű, multikulturális világ nevekben való reprezentálódását is bemutatva egyúttal (51–52).

Az internet nyújtotta lehetőségek révén demokratizálódó irodalmi viszonyrendszerek és az ennek következtében zajló értékbeli relativizálódás, valamint a kanonizációs folyamatok során felfüggesztődő internetes virtuális-vizuális pozíció a kiindulópontja az Álnév és új média című szövegnek (54–61). A szerző arra a megállapításra jut, hogy az internet virtuális tere sokban hasonlít a kortárs posztmodern irodalom álneves szövegeire, hiszen az internet adta megszólalási lehetőségek is a felhasználó identitásának kiterjesztését teszik lehetővé. Az internetes világ adottságainak és a kortárs irodalom identitásjátékainak a sikeres összekapcsolódására említ példákat (k. kabai lóránt, Centauri), melyekben az álnévhasználat a figyelemfelkeltés és -fenntartás, a reklám céljait szolgálta.

A kötet nyolcadik tanulmánya az Álnév és hálózat címet viseli (62–74). A szöveg fő témája a *Tsúszó Sándor* álnév mint kollektív irodalmi maszk és fiktív identitás. E név alatt különféle szerzők szövegei jelentek meg, valamint irodalomtörténeti, kritikai jellegű szövegek is erősítették egy fiktív kánon létrejöttét az álnév alatt született művek okán.

Az álnév köré vonható szerzői háló értelmezésére a hálózatalméleti megközelítést alkalmazza: az elméleti szövegek, a Tsúszó Sándorról szóló tanulmányok, kritikák, esszék jó részt valódi hálózatot képesek létrehozni, ugyanakkor az álnév alatt írt szövegekről ez nem mondható el, mert minden, Tsúszó Sándor-maszkban publikáló szerző leginkább saját nyelvi játékait, irodalmi megszólalásmódjait működteti a maszkos szövegekben is. Az álneves kánonépítés a fiatal írók-költők számára „biztonságos” megszólalási lehetőséget is ad. A *Tsúszó Sándor* név mint nyitott álnév használata hasonlít arra az antik álnévhasználatra is, amikor a tanítványok közismert mestereik neveit használták maszkként.

Az Álnév és bricolage címet viselő szöveg legbővebben Kovács András Ferenc Jack Cole daloskönyve című művével foglalkozik (75–81). A Jack Cole daloskönyve esetében a nevek és címek játéka eldönthetetlen viszonyt alakít ki fordító és szerző, eredeti szöveg és fordított szöveg között. Kovács András Ferenc ugyanis szimulációként működteti az álnevet, így a létrejövő szöveg a nyelvek és identitások közötti át- és elcsúszások stíluseklektikájaként értelmezhető. Szerzőjük az ún. második posztmodernhez kapcsolható, melyre a paródia mint nyelvi játék és a maszk által szimulált identitás jellemző.

Az utolsó tanulmánynak, az Álnév és referencialitás című írásnak (82–87) Samuel Borkopf (Talamon Alfonz) Barátaimnak, egy Trianon előtti kocsmából című műve áll a középpontjában. A szerző hangsúlyozza, hogy a legtöbb álnév jól azonosíthatóan takar egy-egy konkrét nevet, létező személyt, s a szövegben megelevenedő karakterek ezeknek a konkrét személyeknek a karikírozott tulajdonságait jelenítik meg. Érdekes sajátossága például az álneves szövegnek az a réteg, amelyet csak az egykori pozsonyi egyetemisták csoportja érthet meg a műben alkalmazott maszkos névhasználat révén.

3. A kötet legfőbb érdeme éppen a bevezetésben már említett többféle aspektus. Az olvasó számos nézőpontból közelítve kap rálátást az álneves irodalom mibenlétére és vizsgálhatóságára, ami megnyitja a lehetőséget a szerző által felvetett szempontok nyelvészeti, névtani megközelítésű továbbgondolására is.

PÁJI GRÉTA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Két névtani vonatkozású köszöntő kötetről

A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére. Szerkesztette: BÁRTH M. JÁNOS – BODÓ CSANÁD – KOCSIS ZSUZSANNA. ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest, 2015. 642 lap

Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Nova Series Tom. XLII. Sectio Linguistica Hungarica. Szerkesztette: KALCSÓ GYULA. Eszterházy Károly Főiskola Líceum Kiadó, Eger, 2015. 244 lap

1. 2015-ben két olyan kötet látott napvilágot, melyek az egyéb nyelvészeti területek mellett a névtan, s azon belül elsősorban a helynévkutatás kérdéseivel rendszeresen